

LIVIU GROZA

**DE PE VREMEA
LUI PAZVANTE**

IMAGINI ALE VIETII DIN TRECUT
ÎN EXPRESII ROMÂNEȘTI

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2022

BUNĂ ZIUA ȚI-AM DAT, BELEA MI-AM CĂPĂTAT SALUTUL ȘI URĂRILE LA ROMÂNI

Salutul și urările reprezintă practici sociale comune tuturor societăților tradiționale, indiferent de limba pe care membrii acestora o vorbesc. De aici și convingerea că „*bun ziua* e lăsată de la Dumnezeu”. Ioan Slavici, care și-a petrecut copilăria într-un mediu multilingv, în lucrarea sa memorialistică *Lumea prin care am trecut*, evocă sfatul pe care i-l dădea mama sa, Leana Slavici: „Când întâlnești în calea ta un român îi spui – Bună ziua, dar maghiarului să-i zici – Ja napot, iar neamțului – Guten Tag și treaba fiecăruia dintre dânșii e cum îți dă răspuns. Tu datoria să ți-o faci de cei ce nu și-o fac pe a lor față de tine”.

Saluturile și urările se încadrează din punct de vedere lingvistic în categoria *pragmatemelor* sau a *locu iunilor pragmatice*, îmbinări de cuvinte cu caracter „figé”/fix, împietrit, care pot fi descrise din perspectiva raportului „semn lingvistic – locutor/interlocutor”, semnificația acestora actualizându-se doar în anumite situații de comunicare. Definiția strict lexicografică a construcțiilor frazeologice de acest tip nu poate fi dată și este nevoie de o descriere a situațiilor de comunicare în care acestea

funcționează ca unități lingvistice specifice. În franceză, de exemplu, expresia *C'est pour toi !* este utilizabilă în cazul în care un membru al familiei constată că altcineva din familie, prezent în casă, este căutat la telefon sau că cineva este la ușa de la intrare și vrea să-i vorbească. În română, utilizarea expresiei echivalente *E pentru tine!* în asemenea situații de comunicare ar suferi de așa-numita „deficiență pragmatică”, deoarece construcția respectivă se folosește atunci când un membru al familiei indică altui membru al familiei că un obiect (de exemplu un cadou, o scrisoare, un pachet etc.) a fost cumpărat sau adus în casă special pentru el.

În categoria pragmatemelor reperabile în frazeologia românească pot fi incluse *formulele de salut, expresiile-salut, r spunsurile la salut*, precum și așa-numitele *non-saluturi, ur rile, non-ur rile, formulele-jur mânt, r spunsurile de înt rire, non-r spunsurile, formulele de exprimare a supersti iilor*.

Formulele de salut, care marchează întâlnirea, au funcție de contact și se caracterizează prin diferite grade de reverență raportate la statutul interlocutorilor, de la cel familiar, *hai noroc!; hai noroc, b trâne!; ce mai faci, mo ule, b trâne?; cum o mai duci b iete, m i b iatule, omule?*, până la cel protocolar *s tr i i; am oncorea; cu toat stima; cu tot respectul; omagiile mele*. Și în cazul răspunsurilor la salut sunt sesizabile aceleași nuanțe de reverență: *mersi bine!; mul am fain!; mul umesc, bine!*

Salutul are forme specifice în funcție de momentul zilei: dimineața (*bun diminea a*), prânz și după prânz (*bun ziua, ziua bun*), seara (*bun seara, seara*

bun), înainte de culcare (*noapte bun*). De obicei se răspunde cu aceeași formulă sau cu o formulă accentuată de felul *bun s - i fie inima*

Gestul de a săruta mâna persoanei pe care cineva o întâlnește sau de care se desparte s-a fixat în expresia *s rut mâna*, care poate fi sau nu însoțită și de gestul amintit. Inițial, în societatea rurală tradițională, a fost vorba de un ritual în care cei tineri își exprimau respectul față de cei în vârstă sau mai mari decât ei, cu o poziție socială superioară. Copiii sărutau mâna părinților în semn de rămas-bun, soția săruta mâna soțului, preoții erau și sunt venerați cu acest gest. În societatea citadină modernă, gestul a căpătat semnificații galante, prin care un bărbat își exprimă admirația față de o doamnă. Varianta eufemistică, *s rut mânu i ele* exprimă o legătură de inimă între cel care salută și persoana salutată. În limbajul copiilor, și nu numai al lor, *s rut mâna (pentru mas)* a devenit o formulă de mulțumire.

Formulele de salut de despărțire pot fi și ele neutre din punctul de vedere al expresivității, *la revedere, cu bine, o zi bun* , – formulă de salut răspândită în ultima vreme probabil ca urmare a influenței engleze – *toate cele bune, mi-a p rut bine, r mâne i cu bine!* sau pot fi marcate expresiv: *te pup!*; *pa i pusi!*; *ura i la gar !*; *la reventinde-o*, o contaminație intenționată între *la revedere!* și imperativul *întinde-o* „pleacă!”.

Despărțirea interlocutorilor se poate face printr-un non-salut, aspect negativ al salutului și al politeții: *s ne vedem când mi-oi vedea ceafa, du-te învărtindu-te, te salut i n-am nevoie, adio i n-am*

cuvinte, adio Margareto!; adio i-un praz verde, s -mi scrii pe glaspapir, la revedere, poate te gr be ti! Nuanța unui asemenea non-salut poate fi doar glumeață, ironică sau poate indica o deteriorare a raporturilor dintre interlocutori.

Expresiile-salut sunt utilizate cu precădere în limba populară și exprimă o exagerare a importanței întâlnirii interlocutorilor cu nuanță ironică sau glumeață: *a trecut un car, o c ru , un amar de ani de când nu te-am mai v zut!; s încrest m în grind c ai mai venit pe la noi; ce mai veste-poveste, am pus ddliu la m tur de când nu ai mai venit; ne-a fugit, ne-a murit mâ a, pisica de când nu te-am mai v zut.* Unele saluturi sunt ironice, conțin mici „înțepături” sau reproșuri: *bun ziua c ciul , c st pânul n-are gur* „se spune la adresa celui care nu salută”; *bun ziua i-am dat, belea mi-am c p tat* „se spune atunci când interlocutorul devine insistent și pisălog”; *Veni i Adame?* „se spune cuiva care nu a mai fost văzut de multă vreme, făcându-se aluzie la vârsta primului om”.

Și urările pot funcționa ca formule de salut cu funcție de contact fiind urmate de răspunsuri cu diferite nuanțe: *poft bun !* – cu răspunsul *mul umesc frumos* sau *mul umim*, eventual cu completarea pe care o fac de obicei copiii, *i la mas nu vorbim, spor la lucru!*; *servici(u) u or!* – cu răspunsul *i ie/vou la fel!*; *noapte bun !; somn u or, vise pl -cute* – cu adăugirea ritmată și glumeață pentru a amuza copiii *puricii s tes rute, drum bun; c l torie pl cut* – la care se răspunde *Doamne-ajut !; vânzare bun !; noroc i la mai mare!* – cu răspunsul *s dea Dumnezeu!*